

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית
מרכיב 30% מן הרמה הרגילה

מועד חורף תשפ"ג 2023

סמל שאלון: 22262

הפתרון נכתב על ידי צוות היסטוריה תיכון אנקורי ראשון
לציון: רועי אדחוח, איילת כהן וענבר קפלן

שאלה 1

סעיף א'

שתי סיבות לתמיכה של החברה היהודית בשלטון בית חשמונאי

- תמיכה של רוב העם במנהיגים שהיו נאמנים למסורת ולדת היהודית. בקטע: "ואלכסנדרה מינתה את הורקנוס לכוהן הגדול." [...] "היא נתנה רשות לפרושים לעסוק בכל דבר וציוותה גם את העם להישמע להם. היא החזירה ליושנם את כל אותם החוקים שהותקנו על ידי הפרושים לפי מסורת האבות," – כלומר, שלומציון אלכסנדרה בזמן מלוכתה מחזירה את המסורת היהודית על ידי מינוי כהן גדול שאחראי על אורח החיים היהודי והחזרת חוקים והלכות שנקבעו על ידי החכמים. בכך היא מקבלת את נאמנותם של העם היהודי בשלטונה.
- המלכים החשמונאים מקבלים תמיכה מהעם היהודי בשלטונם ממערכת בריתות עם המדינות השכנות כאשר העיקרית בהם הייתה האימפריה הרומית. בקטע: "וגיסה חיל שכירים גדול, והכפילה את הצבא שלה עד שהפילה פחד על השליטים מסביב ולקחה בני ערובה." – כלומר, חיזוק ביטחון תושבי הממלכה החשמונאית על ידי גיוס והגדלת הצבא של הממלכה (צבא שכיר גם של נוכרים) כדי להרתיע את אויביה.
- סיבות נוספת לפי מה שנלמד:
 - השליטים החשמונאים מרחיבים את גבולות הממלכה היהודית לאורך כל שלטונם ונקטו מדיניות של התפשטות העם היהודי באזורים שנכבשו (כול גיור בכפייה של עמים שונים או גירושם).
 - השליטים החשמונאים הראשונים מורדים כנגד השלטון הסלווקי (היווני) כדי להשיג הישגים בתחום הדתי ובתחום המדיני – השגת עצמאות.

סעיף ב'

על פי מה שנלמד, שניים מן השינויים שהנהיגו השליטים החשמונאים ושעוררו ביקורת בקרב חלק מן החברה היהודית, הם:

- **היחס להלניזם** - במשך שנות קיומה של ממלכת החשמונאים ניכר שינוי מוחלט במדיניות זו והשליטים החשמונאים האחרונים אימצו שמות הלניסטיים, ניהולו חצר מלכות מפוארת בסגנון הלניסטי, והחזיקו צבא שכירים בדומה לממלכות ההלניסטיות ואימצו שמות הלניסטיים. דבר זה הביא לביקורת בקרב חלק מהעם היהודי שטען לפגיעה בדת היהודית ומסורותיה. בקטע: שלומציון (אלכסנדרה) המלכה - שלטונה דמה לאופי השלטון של מלכות הלניסטיות, ביהדות אין מסורת של מלכה אישה, אבל בממלכות ההלניסטיות זה היה אפשרי. גם היא העסיקה צבא שכיר וגם היא הוסיפה לשמה שם הלניסטי.
- **שינויים במעמד המנהיג ובסמכויותיו הפוליטיות והדתיות** (מהנהגה צבאית למלכות) – בתחילה, הייתה ההנהגה החשמונאית הנהגה צבאית, שהחלה כקבוצה קטנה של מורדים ושליטים מטעם עצמם. בהמשך הוסיפה לעצמה סמכויות מדיניות.

החשמונאים קיבלו גם **הכרה מהעם**: בהתחלה הם קיבלו את התארים **הנשיא** (ראש העם); **הכוהן הגדול** (למרות שלא היו כשרים מבחינת הדין הדתי להיות הכהן הגדול, מפני שלא היו ממשפחת הכהונה הגדולה); **שר הצבא** (מפקד הצבא). בהמשך הם **לקחו לעצמם גם את התואר "מלך"**, אבל זה היה **בניגוד** לעמדת המנהיגים הדתיים של העם. אבל העם קיבל אותם כמלכים, כולל סמכויות חקיקה ושיפוט. (יש לציין, כי ההבדל בין נשיא או שליט לבין מלך הוא שהמלך הוא מנהיג יחיד שלא מתחלק בכוח של השלטון עם אף אחד).

שאלה 2

סעיף א'

שיקולי הרומאים להנהגת "שלטון עקיף" באזורים שכבשו:

1. **חיסכון במשאבים** – באמצעות מינוי מלך חסות נאמן שהותר לו להחזיק צבא קטן משלו, יכלה רומא לחסוך בהוצאות הרבות הכרוכות בהחזקת צבא גדול במקומות מרוחקים. בנוסף, מלך החסות היה אחראי על גביית המיסים, פתרון מחלוקות פנימיים על רקע חברתי-כלכלי ותרבותי, ביצוע עבודות ולכן השלטון הרומי לא נאלץ להתעסק בעניין זה.

2. **הכרת תרבות המקום** – מלך החסות בא מן העם והכיר את החברה ומנהיגיה. לכן במקומות עם אוכלוסייה מורכבת יכלו הרומאים לשמור על השקט ולא להכעיס את העם המקומי תחת נטל כיבוש חדש. גם העם מכיר את השליט וכך, לפחות למראית עין, אין שינוי ואין פגיעה במרקם החברתי מסורתי של העם. גם לאליטה השלטת אין אינטרס גדול למרוד מאחר והיא שומרת על מעמדה היחסי.

3. **אחדת הנתינים** – מכיוון שמלך החסות נבחר מתוך האוכלוסייה המקומית, העמים שנכבשו על ידי רומא חשו שקיבלו ממנה עצמאות מדינית חלקית. בנוסף, מלך החסות היה צריך לשלם מיסים מופחתים לרומא. עמים אלה נמנעו ממרידות באימפריה הרומית.

4. **מלך חסות נאמן** – המלך שנבחר ע"י הרומאים **קשור אליהם ואל תרבותם**, וכך מתאפשר "פיתוח תרבותי" באמצעות הקמת מוסדות הלניסטיים בשטח החסות. אם לא הראה נאמנות לאדונו הרומאים, הם יכלו להחליפו כראות עיניהם.

אתגרי "מלך החסות":

1. למלך החסות ניתנה סמכות רחבה (אוטונומיה) לנהל את ענייני הפנים של המדינה, אך בנושאי חוץ וביטחון הוא היה כפוף לרומא.

פעולות להתמודדות עם האתגר:

- בעולם ההלניסטי הבנייה היא אמצעי להשגת תהילה ופרסום עבור השליטים. גם **הורדוס ביקש להטביע חותם ולהאדיר את שמו על ידי מפעלי הבנייה**, משום שנאסר עליו לצאת למלחמות ולכיבושים בהיותו מלך חסות. הוא בנה ערים חדשות כמו קיסריה, סבסטי (כיום סבסטיה), אנטיפטריס והרחיב ערים קיימות ירושלים, חברון, בניאס, ציפורי, יריחו ועוד.

2. מלך החסות ונתיניו חויבו בתשלום מיסים לרומא.

פעולות להתמודדות עם האתגר:

- עריכת מפעלי בנייה מפוארים שהביאו לפריחה כלכלית בממלכתו.

3. מלך החסות הותר להחזיק צבא "חסות" קטן והיה עליו לסייע בנטל הביטחון המקומי והאזורי, כמו גם לצבא הרומאי בעת הצורך.

פעולות להתמודדות עם האתגר:

- הורדוס בנה לצורכי הגנה, הקים ושיפץ מבצרים ומצודות ובהן ניבנו גם ארמונות מקלט עבורו כגון: מצדה, הרודיון, מבצרי יריחו (קיפרוס וקרנטל), הורקניה, מכוור, אלכסנדריון ועוד.

- חיסול אכזרי של שרידי החשמונאים והאצולה ביהודה כדי לבסס את שלטונו ואת נאמנות של שלטון רומא כלפיו.

4. לאזן בין מילוי צרכי המקום אל מול צרכי האימפריה הרומית גם כאשר יש סתירה בין צרכים אלו.

פעולות להתמודדות עם האתגר:

<u>להשגת תמיכת הרומאים בשלטונו-</u>	<u>להשגת תמיכת היהודים בשלטונו -</u>
- בנייה הלניסטית	- שיפוץ רחבת הר הבית ובית המקדש
- הפגנת נאמנות לקיסר לתפיסתה ההלניסטית של האימפריה הרומית	- מקומות תעסוקה ודירור
- שמירה על האינטרסים של רומא	- פיתוח הארץ
	- יהדות התפוצות

סעיף ב

מדיניות השלטון הישיר של רומא-

מלבד צורת השלטון העקיף רומא שלטה בשטחי הכיבוש שלה על ידי צורת **השלטון הישיר**. בצורת שלטון זו רומא חילקה את אזורי השליטה שלה ל**פרובינציות** (מחוזות/ארצות). לכל פרובינציה מינתה רומא **נציב** שיעמוד בראשה, בכפוף לשלטון המרכזי ברומא. הנציב מונה לתקופה קצובה מראש, וכוחו להתערב בענייני פנים בפרובינציה היה מוגבל. לראשונה מימי בית חשמונאי (167 לפנה"ס) השלטון לא היה בידי יהודי. הנציבים היו, בדרך כלל, אנשי צבא רומאים אשר סיימו תפקיד פיקודי גבוה (ממעמד הפרשים) בצבא הרומי, והצבתם לשלוט בארץ מסוימת (פרובינציה רומית) הייתה סוג של תגמול עבור השירות הצבאי.

תפקידים וסמכויות-

- ייצוג האימפריה הרומאית – הנציב ייצג את רומא ואת האינטרסים שלה. מבחינת הרומאים, היתרון בשיטה זו הוא, שיש להם שליטה מלאה, ישירה והדוקה על המתרחש בארץ.
- שמירה על הסדר הציבורי וסמכות משפטית – הנציב היה הסמכות המשפטית והמנהלית העליונה בפרובינציה. לכן עליו הוטלה האחריות לשמור על החוק והסדר, שקט ואורח חיים תקין בפרובינציה, בעזרת חיילים רומאים ("חיל מצב") שעמדו לרשותו ולפקודתו. בנוסף, הייתה לו סמכויות שלטון ושיפוט בלתי מוגבלות כולל ההכרעה בדיני נפשות (למשל לגזור גזר דין מוות). תושבי הפרובינציה יכלו להתלונן בפני הנציב.
- גביית מיסים – הנציב היה אחראי על גביית המיסים מתושבי הפרובינציה עבור השלטון המרכזי ברומא. בנוסף, הנציב היה אחראי לערוך מפקדי אוכלוסין, דבר שאפשר לספור את כמות תושבי הפרובינציה, למדוד את הקרקעות בה ולהעריך את שווי הרכוש של תושביה.
- פיקוח על חיי הדת – לנציב הייתה סמכות לניהול חיי הדת בפרובינציה, כולל הסמכות למינוי והדחת אנשי דת (כוהנים).

שאלה 3

סעיף א'

המרד הגדול של היהודים ברומאים בשנת 66 לספירה פרץ מסיבות הקשורות להיבטים דתיים, חברתיים, כלכליים ומדיניים. חלקן המכריע של הסיבות קשור ביחסים המתוחים ששררו בין היהודים לנציגי השלטון הרומי ובין היהודים לנוכרים בארץ ישראל, וחלקן נבע מהמתחים שנוצרו בתוך החברה היהודית. רבים מהמוני העם תמכו בקנאים שנאבקו על החירות.

בין הסיבות למרד קיימת זיקה הדוקה והן מחזקות זו את זו :

- העריצות ושלטון הדיכוי של הנציבים הרומים כלפי היהודים, כפי שמופיע **בקטע** "ראשית תלונותיכם נגד הנציבים..."

- התגברות גילויי המתח והעוינות בין חיילים רומים ובין יהודים, כפי שמופיע **בקטע** "גם אם התנהגות הפקידים הרומיים קשה מנשוא..."

על פי מה שלמדתם

- התגברות גילויי העוינות בין יהודים ובין נוכרים (מהומות, התנגשויות), והעדפת הנציבים את הנוכרים על פני היהודים.

- נטל המיסים הכבד, העושה והנישול של הנציבים יצרו תסכול והגבירו את התסיסה.

- הפגיעה במעמד ירושלים ובמעמד בית המקדש.

- הפגיעה של הנציבים הרומים בחיי הדת וברגשות הדתיים: לקחו כספים מאוצר המקדש, דרשו להציב פסל זהב בדמות הקיסר בבית המקדש, מהומות בימי חג הפסח.

- צמיחה של קבוצות קנאים בעם, שהשפעתם התחזקה ככל שהתגברו רגשות התסכול והייאוש.

- היעדר מנהיגות יציבה ומוסכמת על העם; שחיתות במוסד הכהונה והתפוררותו (ביטול העברת תפקיד הכוהן הגדול בירושה, שיתוף פעולה עם השלטון הרומי), פיצול בעם.
- התעצמות האמונה המשיחית: התקווה לגאולה מידי שלטון הרשע.
- קיטוב חברתי מתמשך ואבטלה חמורה שיצרו תסכול והגבירו את התסיסה.

סעיף ב'

על פי קטע המקור שלושה מהנימוקים נגד היציאה למרד ברומאים :

- מרד חסר תועלת – אגריפס השני המעיט בחשיבות מעשיו של הנציב הרומי פלורוס והסביר כי היציאה לקרב נגד האימפריה הרומית בגלל מעשיו של אדם אחד היא חסרת טעם. אין זה נכון להפנות את הכעס שיש כלפי הנציבים נגד השלטון הרומאי כולו, ויש לצפות שהנציבים יוחלפו בטובים מהם. כפי שמופיע **בקטע** "אך איולת היא להלחם ברבים בגלל איש אחד". כמו כן, עדיף להם להתחנף אל הנציבים ולא למרוד בהם "ובשעה שכמעט כל העמים תחת השמש...האם תהיו אתם היחידים שתילחמו ברומאים?"

- **עבר זמנה של השאיפה לחירות** – זמן זה היה כאשר **המצביא הרומי פומפיוס** כבש את הממלכה החשמונאית ואת ירושלים (בשנת 63 לפנה"ס). אך אפילו אז אבות אבותינו שהיו גדולים וטובים ממנו בכוחם ובעושרם לא הצליחו לעצור את הצבא הרומי כפי שמופיע בקטע "ואשר לכמיהה לחירות – זו באה מאוחר מדי. היה.....לא לאבדה".

- **אין אפשרות לניצחון צבאי יהודי על האימפריה הרומית** – אפילו אם היהודים שואפים לעצמאות מדינית, מדובר בקרב בין שני כוחות לא שקולים: יהודה הקטנה נגד האימפריה הרומית האדירה, כשלרומא יש עדיפות צבאית על יהודה (כוח אדם, נשק מתקדם, צי מלחמה ויכולת כלכלית). גם חומות ירושלים לא יגנו על המורדים (מפני שלרומאים יש ציוד צבאי מתקדם). בנוסף, עמים חזקים יותר מהיהודים נכנעו לרומאים. כך שגם אין לצפות לעזרה מעמים אחרים. כפי שמופיע בקטע "האם אתם תעצרו כח לעמוד בפני האימפריה הרומית כולה?"

- התוצאות יכולות להיות הרסניות מבחינה העם היהודי (חשש מנקמה) – חלק ממדיניות רומית מוכרת לדיכוי מרידות גם בארצות אחרות נקמה והחרבה מוחלטת. לכן היה חשש כי במסגרת הנקמה הרומית תוחרב יהודה, כולל ירושלים ובית המקדש (בפעם השנייה), הרבה יהודים יפגעו, יוגלו לשטחי האימפריה הרומית וישועבדו להם. לדעתם של המתנגדים למרד, המצדדים במרד הם בני נעורים שאינם צופים את התוצאות ההרסניות. בנוסף, תוצאותיו של המרד ישפיעו לרעה גם על יהודי התפוצות שיסבלו מנקמה ופגיעות בהם מצד השלטון הרומי. כפי שמופיע בקטע "וכי הרומאים ינהגו בכם במתינות אם ינצחו. לא ולא: הם יעלו את עירכם הקדושה באש וישמידו את עמכם כולו"

תוצאות המרד הוכיחו את צדקת הטענה ההרסנית מבחינת העם היהודי, **חורבן ירושלים ובית המקדש** – בשנת 69 לספירה יצא **אספסיאנוס, מפקד המלחמה נגד היהודים**, לרומא, כדי להתמנות לקיסר. את ניהול המערכה בירושלים הוא הפקיד בידי בנו, **טיטוס**. למרות ניסיונותיהם של הלוחמים היהודים להגן על העיר, **הבקיעו הרומאים את חומת ירושלים ביום י"ז בתמוז בשנת 70**

לספירה. ב-ח' באב העלו הרומאים באש את שערי הר הבית והחל הקרב על בית המקדש. ב-ט' באב **חרב בית המקדש**, ומהר הבית נותרו רק קירות התִּמְךָ שלו, כשהמוכר מבניהם הוא **הכותל המערבי**.

חורבנו של בית המקדש, אשר קרוב לשש מאות שנה שימש **מרכז רוחני, דתי, כלכלי, מדיני וחברתי** ליהודי הארץ והתפוצות, "יצר מעין חלל ריק בחיי הרוח והמעשה של העם". החורבן גרם לתחושות של הלם נורא וייאוש גדול ליהודי הארץ והתפוצות. היה אבל כבד בחברה היהודית, ורבים חשו שחורבן בית המקדש יצר נתק בין ה' לעמו (**הערה**): התפיסה של מורדים הייתה שה' יגן על ירושלים ועל בית המקדש בזמן המרד, ושהצבא הרומאי יובס בקרב על ירושלים, דבר שלא קרה).

שאלה 4

סעיף א'

הסיבות שחורבן בית המקדש למשבר עמוק בחברה היהודית:

- חורבנו של בית המקדש, אשר קרוב לשש מאות שנה שימש **מרכז רוחני, דתי, כלכלי, מדיני וחברתי** ליהודי הארץ והתפוצות, "יצר מעין חלל ריק בחיי הרוח והמעשה של העם". החורבן גרם לתחושות של הלם נורא וייאוש גדול ליהודי הארץ והתפוצות. היה אבל כבד בחברה היהודית, ורבים חשו שחורבן בית המקדש יצר נתק בין ה' לעמו (**הערה**): התפיסה של מורדים הייתה שה' יגן על ירושלים ועל בית המקדש בזמן המרד, ושהצבא הרומאי יובס בקרב על ירושלים, דבר שלא קרה).
- הופסק עבודת הקורבנות לה' - מנהג שנועד לכפר על עוונות (פשעים/פשעים) בין האדם לאלוהיו. ביהדות, הקורבנות היו בעלי חיים או מינים מן הצומח, אותם הביאו היהודים בא"י לבית המקדש, ושם הם מוקטרים על אש המזבח או נאכלים על ידי הכוהנים. הבאת הקורבנות הייתה ביטוי מרכזי להיותו של האדם עובד אלוהים, ולכן היא נקראת בלשון המקרא וחז"ל באופן סתמי "עבודה". המילה "קורבן", מלשון "קירבה", יש לה משמעות של קרבה גאוגרפית, בכך שהאדם מביא ומקרב את מתנתו אל המקום הנחשב למקום שכינתו של ה'. מלבד זאת, יש למילה זו משמעות של קרבה רוחנית, שכן באמצעות הקורבן האדם "מתקרב" לאל.
- הופסק מנהג שלושת הרגלים - המנהג היה כינוס דתי לאומי של יהודים מהארץ ומהתפוצות, והפסקתו הובילה לסכנה מוחשית שהעם יאבד את האמונה בעתידו ובהמשך קיומו.
- מעמד היהודים באימפריה – היהודים איבדו את מעמדם כתושבי האימפריה הרומית, ועכשיו, לאחר החורבן, נמצאו במעמד של כנועים (נתינים) זכויותיהם הציבוריות והדתיות נשללו מהם. כתוצאה מן המרד, התחזקה האוכלוסייה הנוכרית ביהודה ומעמדן של הערים הנוכריות, כמו קיסריה ויפו, השתפר. בעקבות דילול האוכלוסייה היהודית, רבות מן הערים הפכו לנוכריות ונשקפה סכנה לצביונה היהודי של ארץ ישראל ולהמשך קיומו של העם היהודי ביהודה.
- ירידת מעמד הכהונה והסנהדרין – ההנהגה היהודית, שהייתה מורכבת מהכהונה הגדולה ומאצולת ירושלים, נעלמה. הכהונה התפרנסה מבית המקדש, ולאחר החורבן, נלקחו ממנה מקורות הפרנסה, הכוח והסמכות. כלומר לא הייתה מנהיגות דתית ומדינית. בנוסף, לפני

החורבן הייתה הסנהדרין הסמכות העליונה בענייני דת ומשפט ושותפה בהנהגה המדינית. כוחה נבע ממקום מושבה בבית המקדש. וכעת נלקחו ממנה סמכויותיה. כלומר, לאחר החורבן לא היו מי שייתנו החלטות בסוגיות של מחלוקות בין היהודים.

חכמי יבנה ביצעו כמה פעולות כדי להתמודד עם משבר זה, והם :

- **עיצוב חיים ללא מקדש** – חכמי יבנה לקחו על עצמם לעצב מחדש את החיים היהודים ללא בית מקדש. זה חייב מתן תשובות מסודרות ליהודים כיצד מתייחסים לכל חג ומועד, איך מקיימים את המצוות כולן וכיצד מקיימים חיים יהודיים מלאים ללא בית מקדש. דוגמא לפעילותם אפשר למצוא בחג הפסח, שהוא חג שבמרכזו הזיכרון ההיסטורי-לאומי של יציאת מצרים. בימי בית המקדש עמד בלב מצוות החג העלאת קורבן פסח. עולי הרגל היו מביאים עימם את קורבן הפסח המשפחתי לבית המקדש.
- **דוגמה: הגדת פסח** – אחרי החורבן לא הייתה עוד אפשרות להקריב קורבן פסח. היה צורך למלא בתוכן אחר את החג ולהבטיח את אופיו ההיסטורי לאומי בצד האופי המשפחתי. מכאן "והגדת לבנך". חכמי יבנה הגדירו את סדרי החג מחדש: אכילת המצות כמצווה מרכזית; קריאת ההגדה, שנוצרה אז, כטקס המלווה את ערב החג. וכמובן אמירת השבחים, ההודיה לאל שהוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים... "רבן גמליאל היה אומר: "כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: פסח, מצה ומרור."
- **קביעת מנהיגות לעם היהודי** – לפני החורבן, הייתה הנהגתו של העם היהודי נתונה בידי הסנהדרין. שם נפגשו, דנו והכריעו בנושאים משפטיים והלכתיים כאחד. החשוב מחברי הסנהדרין היה הנשיא, ותפקידו עבר, לעיתים קרובות, בירושה מאב לבן (אם הבן היה מוכשר וראוי). נשיא הסנהדרין היה במידה רבה ראש העם. הוא ייצג את הסנהדרין כולה. רבי יוחנן בן זכאי (ריב"ז), לקח על עצמו את תפקיד הנשיא צריך היה לשוב ולהפוך את הנשיאות למוסד מרכזי בעם.
- **דוגמה: בראש השנה תוקעים בשופר כחלק מהתפילה** – כאשר ראש השנה חל בשבת תקעו בשופר רק בבית המקדש. כאשר היה ברור לריב"ז כי ראש השנה הקרוב יחול בשבת קבע כי יתקעו בשופר ביבנה, במקום בית הדין הגדול והסנהדרין. חכמים אחרים התווכחו איתו והוא הציע שקודם יתקעו בשופר ואז ידונו. אחרי שתקעו בשופר, כבר לא היה במה לדון. וכך נקבעה ההלכה כי בראש השנה שחל בשבת תוקעים בשופר רק במקום בית הדין הגדול ביבנה. זה סייע להגדיר את מקומו של בית הדין הגדול כמרכז יחידי לדת היהודית.
- **קביעת מקומו של בית הכנסת כמקום פולחן במקום בית המקדש** – בתי כנסת היו קיימים כבר בתקופת בית המקדש השני. מדובר במבנה מרכזי ביישוב, ששימש כמקום התכנסות ומפגש לאנשים בימי אבל ובימי שמחה. קריאת התורה התקיימה בבית הכנסת עוד בתקופת קיומו של בית המקדש. אך מקום עבודת הקודש היחיד ביהדות היה בית המקדש. כשחרב בית המקדש התעורר הצורך לקיים את הפולחן היהודי בכל מקום. לשם כך שודרג מעמדו של בית הכנסת והוא הפך למקום העיקרי בו מתפללים יהודים שלוש תפילות בכל יום: שחרית, מנחה וערבית. חכמי דור יבנה הבינו כי יש להעלות את מעמדו של בית הכנסת ולהפכו למקום שונה, מקודש, ולא סתם מבנה. לאחר החורבן הגדיר ריב"ז את בית הכנסת כמרכז דתי וכמקדש מעט בכל קהילה.
- **דוגמה: תפילת הכוהנים** – עד לחורבן עלו הכוהנים לברך כשהם יחפים רק בבית המקדש (כפי שעשה משה כשעמד לפני הסנה הבוער: "של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה

עומד עליו אדמת קודש הוא.",) בעוד בכל מקום אחר עלו לברך בסנדלים. ריב"ז קבע כי הכהנים יעלו לברך יחפים בכל מקום. זה נועד לשמר את זְכַר מְנַהֵגֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּכָל מְקוֹם שְׁבוּ חַיִּים יְהוּדִים.

סעיף ב'

שני גורמים שהובילו למרד בר כוכבא

- גורם שקשור למדיניות של השלטון הרומי: **מרד התפוצות** – בין השנים 115-117 לספירה פרץ מרד גלוי ברומאים בחלקים שונים של האימפריה הרומאית (מצרים, לוב, קפריסין ועוד). המרד פרץ בעקבות מתחים גדולים בין היהודים לאוכלוסייה הלא יהודית בערים ההלניסטיות, וגם בארץ ישראל פרצו מהומות שכוננו 'פולמוס קיטוס', על שם הגנרל שדיכא אותן. מאז המהומות התרחשו בארץ ישראל מעשי שוד ורצח רבים כלפי השלטון הרומאי וכלפי היהודים שתמכו בשלטון. מעשים אלה חייבו את הרומאים לתגבר כוחות ולהעביר חיילים רבים ליהודה, והתבססו באזור. צעד זה הגביר את אווירת ההתנגדות לרומאים בארץ ישראל.

- גורם שקשור לחברה היהודית בארץ ישראל: **גזירת ברית המילה** – בתרבות ההלניסטית יש מקום מרכזי לקדושת גוף האדם ושלמותו, ולכן הרומאים מאז ומתמיד אסרו על סירוס ועיקור, אך החריגו את ברית המילה מאיסור זה, על מנת להתחשב ביהודים. כאשר הקיסר הדריאנוס ביקר בארץ ישראל (130-131 לספירה) הוא **אסר על היהודים למול את בניהם**, ככל הנראה על מנת להעלים את האופי היהודי של ארץ ישראל. ברית המילה נחשבה לאחת המצוות החשובות בדת היהודית, והאיסור עליה עורר התנגדות עזה של היהודים, עד כדי מרד.

(ניתן לפרט גם על **תמיכת החכמים במרד** - לאחר חורבן בית המקדש, מעמדם החברתי של הכהנים ירד ובמקום עלה מעמדם של החכמים בארץ ישראל, והם הפכו למנהיגי העם. חלק מהחכמים השלימו עם הכיבוש הרומאי, אך **חלק תמכו בגלוי במרד חדש ברומאים**. אחד המפורסמים שבחכמים אלו היה **רבי עקיבא**, שאף **העניק למנהיג המרד את כינויו 'בר כוכבא'** (מדרש לפסוק "דרך כוכב מיעקב" [במדבר כד, 17]). רבי עקיבא אף **הפציר ב-24 אלף תלמידיו להצטרף למרד**, והוא נחשב למנהיג הרוחני של המרד.)

הסיבה שסייעה להצלחת המרד בתחילתו: **ההכנות למרד** – למרד קדמה התארגנות חשאית שכללה חפירת מנהרות עם פתחי אוורור, נקודות תאורה, אגירת כלי נשק ומחסני מזון באזור יהודה. רשת המנהרות הענפה סייעה למורדים להפתיע את הרומאים, ובאמצעות לוחמת גרילה הצליחו המורדים בתחילת המרד לגרום לאבדות רבות בקרב הכוחות הרומיים.